

**1945-1991-YILLARDA O'ZBEKISTON SSR VA SAMARQAND VILOYATI
DEMOGRAFIK JARAYONLARI DAVRIDA: IQTISOD.**

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti tarix fakulteti
Baxriddinova Sayyora

Annotatsiya: Mazkur maqola 1945-1991-yillarda O'zbekiston SSR va Samarqand viloyati demografik jarayonlari davrida iqtisodiy jarayonlar haqida ma'lumot berilgan. Aholi daromadlari, aholining turmush tarzi va ish haqi haqida keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: xalq, ish haqi, iqtisod, transport, aloqa, xizmatchi, nogiron.

Аннотация: В статье представлены сведения об экономических процессах в ходе демографических процессов, Узбекской ССР и Самаркандской области в 1945-1991 годах. Упомянуты доходы населения, образ жизни и заработная плата населения.

Ключевая слова: люди заработная плата экономика транспорт связь работник инвалид.

Annotation: This article provides information about economic processes during the demographic processes of the Uzbek SSR and Samarqand region in 1945-1991. The income of the population, lifestyle and salary of the population are mentioned.

Key words: people, salary, economy, transport, communication, employee, disabled.

Ulug' vatan urushi g'alaba bilan tugagandan keyin sovet xalqi oldida qisqa muddat Ichida xalq xo'jaligini qayta tiklash, sanoatni tinchlik davri uchun kerakli mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tkazish, ishlab chiqaruvchi kuchlarni yanada o'stirish hamda mehnatkashlarning moddiy farovonligi va madaniy saviyasini oshirishni ta'minlash kabi ulkan vazifalar turardi. SSSR Oliy Sovet 1946-yilning mart oyida xalq xo'jaligini qayta tiklash va rivojlantirishning 1946-1950-yillarga mo'ljallangan besh yillik plani to'g'risida Qonun qabul qildi. Bu qonun mamlakatning urushdan shikastlangan rayonlarini qayta tiklashni ko'zda tutdi. Hamda sanoat va qishloq xo'jaligini qayta tiklab, urushdan oldingi darajasini yetkazish va so'ngra bu darajadan ancha miqdorda o'zib ketishini belgilab berdi. O'zbekiston SSR xalq xo'jaligini qayta tiklash va rivojlantirishning 1946-1950-yillarga mo'ljallangan, SSSR besh yillik planning trakebiy qismi bo'lgan to'rtinchi besh yillik plan O'zbekiston SSR Oliy Sovetining VIII sessiyasida (1946-yil 30-avgust- 2-sentabrda) ko'rib chiqildi va tasdiqlandi. Bu planni tuzishda respublikaning planlashtiruvchi tashkilotlari SSR Ittifoqi Xalq kommissarlari Sovetining "O'zbekistonda paxtachilikni 1946-1953-yillarda rivojlantirish va yanada yuksaltirish plani va tadbirlari to'g'risida" 1946-yil 2-fevraldagi qarorini asos qilib oldilar. 1946-yilda Samarqandda ittifoq qaramog'ida 7ta, Respublika

qaramog'ida 31 ta korxona, sanoat kooperatsiyasining 27 ta arteli va mahalliy sanoatining 3 ta korxonasi mavjud bo'lib, bu korxonalarda 20,7 ming ishchi va xizmatchi ishladi. Samarqand paxta tozalash zavodini rekonstruksiya qilib kengaytirish, 5 ming urchuqli yigiruv fabrikasini qurib, ishga tushirish (sanoat kooperatsiyasi sistemasida), poyabzal fabrikasining quvvatini shoyi to'qish fabrikasida 145 ta yangi to'quv stanoklarini o'rnatish hisobiga oshirish kerak edi. Xovrenko nomidagi vino zavodining ilg'or brigadalari 1946-yilning iyunida O'rta Osiyo vinochilik sanoatida birinchi muzlatkich ustanovkasi montaj qilib bo'ldilar. Bu ustanovka temperatura rejimini ma'lum darajada saqlash va mahsulot sifatini yaxshilash imkonini berdi. Zavod shu yilning o'zida qizil nordon vinolarning morastel, saperaviy, kaberniy markalarini ishlab chiqarishni yo'lga qo'ydi. Choy qadoqlash fabrikasi qadoqlash sexining mexanigi kommunist A. Belarusev kiritgan 7ta rationalizatorlik taklifi mehnat unumdorligini oshirish va uskunalar ishini yaxshilashga imkon berdi. U kiritgan yangiliklar tufayli choy qadoqlash avtomatining ish unumi to'rt baravar ko'paydi, ishlaymay qolgan bir qadoqlash avtomati tuzatilib ishga tushurildi, choy kukunlarini fabrikaning ikkinchi qavatiga chiqarib qo'yish mashinalashtirildi. Buning natijasida shu ishda band bo'lgan 5 kishini qisqartirib boshqa ishlarga o'tkazish imkoniyati tug'ildi. 1949-yilda Samarqand korxonalari mahsulot xillarini ko'paytirdi, texnika va iqtisodiy bazasini yanada mustahkamlash uchun kurashdi.

1954-yilda O'zbekiston Samarqand kommunal xo'jaligini rivojlantirish va obodonchilik ishlariga qo'shimcha ravishda yana 12 million 560 ming so'm pul ajratdi. Bundan tashqari, Shahar Soveti ham shu ehtiyojlar uchun 4,4 million so'm pul berdi. Pul islohoti o'tkazilganligi, kartochka sistemasi bekor qilinganligi, narxlarning pasayganligi, mehnatkashlar farovonligini keskin ravishda yaxshiladi, ularning xarid qobiliyatini oshirdi¹. Kommunistik partiya 1974-yilning iqtisodiy siyosatining asosiy mazmuni, sotsialistik ishlab chiqarishning oliy maqsadi xalq farovonligini oshirish xalq xo'jaligi rejalarining birlamchi vazifasidir. Respublika aholisining turmush darajasining sezilarli darajada oshirishni chora-tadbirlarini amalga oshirishni rejalashtirgan. Aholining iqtisodiy daromadini 1973-yilga nisbatan 7,7%ga oshirish ko'zda tutilgan, aholi jon boshiga daromad 4,7% ga oshgan. 1973-yilning yakunida boshlangan ishlar tugallanadi. Sanoat, qishloq xo'jaligi, transport va aloqa tarmoqlari, ishlab chiqarish sohasi bilan band bo'lgan ishchilarning o'rtacha haq to'lanadigan toifalarning ish haqi stavkalarining eng kam oylik ish haqini 26-30% ga, muhandislik va muhandislik-texnika sanoati xodimlarining ish haqini esa 18-22%ga oshirish belgilandi. Xususan texnik ishchilar va xizmatchilar ham shular jumlasidandir. Respublikada nogironlar va boquvchisini yo'qotgan oilalar uchun pensiyalar oshiriladi, bolalar nafaqasi joriy etildi. Mehnat uchun olingan haq uchun qo'shimcha belgilandi va yil davomida 2906mingdan 3060mingga ko'payadi, 5.3%ga oshadi. 1947—1956-yillarda berilgan ichki davlat kreditlarini to'lash boshlanadi. Aholining sanoat va oziq-ovqat mahsulotlariga, shuningdek,

¹ Samarqand tarixi. T., "Fan", 1970. 20-180b.
www.innovativepublication.uz

maishiy xizmatlarga bo'lgan talabini ta'minlash darajasi ortadi. Xizmatning moddiy-texnik bazasi sezilarli darajada mustahkamlanadi. Toshkent shahridagi buyurtma asosida tikilgan kiyim-kechak fabrikasining 1,5 million rubl quvvatiga ega bosh ofisining birinchi navbatini foydalanishga topshirish rejalashtirilgan. Madaniy-ma'rifiy muassasalar (klublar, teatrlar, kutubxonalar, ayniqsa, qishloq joylarda) sonini ko'paytirish rejalashtirilgan. Xususan, kinoteatrlar tarmog'ini 4204 tadan 4334 ta kinomaterialga ko'paytirish ko'zda tutilgan. Jami o'sish 130 ta kinomaterialning, 110 tasi qishloq joylarda ochilishi rejalashtirilgan. Xalqning salomatligini muhofaza qilish hamisha partiya va hukumatning diqqat markazida bo'lib kelgan. 1974-yilning eng muhim masalasi sog'liqni saqlashni yanada yaxshilash chora-tadbirlari ko'zda tutilgan. Kasalxona o'rinlari sonini 1973-yil rejasidagi 133,5 ming o'rnidan 138,62 mingga yetkazish rejalashtirilgan. Ya'ni besh yillik rejadagidan 1,4 ming o'ringa ko'p etib belgilandi. Kasalxonalar va poliklinikalar tarmog'ida yangi qurilish va mavjud kasalxonalarni mustahkamlash hisobiga kengaytiriladi. Andijon shahrida ko'p tarmoqli shifoxona, Chirchiq shahrida bolalar shifoxonasi poliklinikasi, Toshkent shahrida poliklinikalar, Angren shahrida va qishloqda shifoxonalar qurilishi yakunlanadi. Sirdaryo viloyati tez tibbiy yordam stansiyasi, Samarqandda birinchi yordam ko'rsatish birlashmasi, ToshMI majmuasining birinchi klinik shifoxonasi, Samarqand tibbiyot instituti klinik shifoxonasi hamda tibbiyot institutini ta'mirlash zavodi hamda Toshkentda tibbiy asbob-uskunalar ta'mirlash zavodi qurilishini amalga oshirilgan.

Besh yillik rejada nazarda tutilganidek, dorixonalar soni 1175 taga yetkaziladi, bu esa bitta dorixona tomonidan xizmat ko'rsatuvchi aholi sonini 1972-yildagi 11,9 ming kishidan, 1974-yilda 11,5 ming kishiga qisqartiradi. Bolalar o'rtasida sog'lomlashtirish tadbirlarini amalga oshirishga barcha turdagi pioner oromgohlari tarmog'ini rivojlantirish yordam beradi. Shahar atrofidagi pioner lagerlaridagi o'rinlar soni 1973-yildagi 66 mingga nisbatan 72 mingga yetadi. Nogironlar va keksalar uchun sanatoriylar va dam olish uylari tarmog'i kengaytiriladi².

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Samarqand tarixi. T., "Fan", 1970. 20-180b.
2. Зиядуллаев К. Экономика Узбекистана в определяющем году девятой пятилетки. Т., Узбекистан. 1974. 73-79стр.

² К. Зиядуллаев. Экономика Узбекистана в определяющем году девятой пятилетки. Т., Узбекистан. 1974. 73-79стр.